

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМКИ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ

¹Вінницький національний технічний університет

Анотація

В статті обґрунтовано необхідність стратегічного управління конкурентоспроможністю підприємства, вказано на необхідність формування стійких конкурентних переваг. Визначено основні стратегічні напрямки формування конкурентних переваг за сучасних умов: інноваційно-інформаційний розвиток, формування людського та інтелектуального капіталу, реінжиніринг бізнес-процесів підприємства.

Ключові слова: стратегічне управління, стратегічний набір, конкурентоспроможність, стійкі конкурентні переваги, людський капітал, інтелектуальний капітал, інноваційна стратегія, реінжиніринг бізнес-процесів.

Abstract

In the article the necessities of strategic management of enterprise competitiveness and the necessities of forming a sustainable competitive advantage are substantiated. The main strategic issues of forming a competitive advantage under contemporary conditions are determined. This is innovative and information development, formation of human and intellectual capital, reengineering business processes.

Keywords: strategic management, strategic recruitment, competitiveness, sustainable competitive advantage, human capital, intellectual capital, innovation strategy, reengineering business processes.

Вступ

Посилення процесів глобалізації та інтеграції в економічному геопросторі змінюють умови господарювання підприємств, якісно модифікуючи конкурентні механізми на глобальних і національних ринках. З одного боку, для вітчизняних підприємств відкриваються нові можливості, що реалізуються через доступ до нових ринків збуту, через задоволення нових потреб і смаків споживачів; з іншого – жорстка конкурентна боротьба вимагає від підприємств забезпечення постійного зростання їх конкурентоспроможності. Для вітчизняних промислових підприємств гостро постає питання пошуку потенційних можливостей для підвищення ефективності своєї діяльності та формування стратегічних пріоритетів їх конкурентоспроможного розвитку.

Метою дослідження є визначення стратегічних напрямків формування конкурентних переваг вітчизняних промислових підприємств за сучасних умов господарювання.

В економічній теорії та практиці проблема формування конкурентоспроможності на всіх рівнях управління є однією з ключових. Цим пояснюється підвищена увага науковців щодо її дослідження. Основні підходи до вивчення конкуренції та конкурентоспроможності закладені в працях А. Сміта, Д. Рікардо, К. Маркса, Дж. Мілля, А. Маршалла, Дж. Робінсона, Е. Чемберліна та інших вчених. Значний внесок в дослідження питань конкурентоспроможності господарюючих суб'єктів, підвищення її рівня та формування відповідних конкурентних переваг зробили Г. Л. Азоев, Я. Б. Базилук, А. В. Войчак, Ю. Б. Іванов, І. Ф. Коломієць, Ф. Котлер, Н. Г. Міценко, М. Портер, Л. П. Стеців, І. В. Тараненко, О. А. Федірко, Т. Б. Харченко, А. Челенкова, Г. Р. Чупик та ін.

Складні внутрішні політичні та соціально-економічні кризові перетворення в країні вимагають від вітчизняних підприємств пошуку нових підходів до формування стійких конкурентних переваг, ефективних в умовах кризи та трансформації конкурентних відносин.

Важливим завданням в контексті глобалізації та європейської перспективи для національної економіки є пошук напрямів адаптації до вимог міжнародних соціально-економічних умов та формування відповідної стратегічної політики розвитку національної промисловості.

Результати дослідження

Конкуренція визначає умови господарювання та правила поведінки на ринку. Здатність підприємства вести боротьбу на ринку виражається у його конкурентоспроможності. Такий

взаємозв'язок між поняттями конкуренції та конкурентоспроможності вказує на їх взаємообумовленість. Конкурентоспроможність підприємства забезпечується за рахунок формування та утримання сукупності переваг на певному ринку. Конкурентні переваги дозволяють перевершити можливості конкурентів у досягненні поставлених цілей за рахунок оптимального розподілу та використання ресурсів, компетенцій і потенційних можливостей, виявлених та реалізованих ринкових факторів успіху [1–2].

До початку 60-років XX-го століття основний потенціал конкурентоспроможності забезпечувався за рахунок вдосконалення та розширення виробництва. Однак в період, коли в більшості галузей почав формуватись «риннок покупця», резерви підвищення цього потенціалу у виробництві були суттєво вичерпані (частково це було обумовлено різким зростання продуктивності праці в різних галузях економіки внаслідок науково-технічного прогресу). Це стимулювало пошук оригінальних, креативних шляхів забезпечення конкурентних переваг.

Теоретики та практики почали створювати нові інструменти для забезпечення конкурентоспроможності в різних процесах бізнесу: від стратегічного управління, від пошуку інноваційних ідей (наприклад, через створення гуртків якості) до їх маркетингового супроводження (наприклад, широке запровадження ринкового позиціонування, як доступу до свідомості споживачів, розвиток брендингу). Бізнес почав приділяти увагу не лише кінцевій якості товару, а досконалості всіх бізнесових процесів: і проектуванню, і виробництву, і формуванню комплексу підкріплення до товару, і логістиці тощо [3].

Нові вимоги до формування господарюючими суб'єктами конкурентних переваг висувуються передусім сучасним етапом розвитку світогосподарського простору. Економічний глобалізм і суцільна інтернаціоналізація взаємовідносин супроводжуються стрімким розвитком науково-технічного прогресу, світового ринку знань та посиленням конкурентної боротьби на всіх ринках та у всіх сферах господарювання. Пріоритетним завданням постає питання формування саме стійких конкурентних переваг (переваги вищого рівня), що забезпечують конкурентоспроможність на довгострокову перспективу, збільшуючи конкурентний потенціал, посилюючи позиції на ринку, нарощуючи можливості для стратегічного розвитку підприємства в перспективі.

Ефективним інструментом реалізації конкурентних переваг підприємства в умовах непередбачуваного динамічного середовища господарювання є стратегічне планування та управління діяльністю підприємства. Варто наголосити на зростанні ролі саме стратегічного забезпечення конкурентоспроможності та формуванні стратегічних конкурентних переваг, що дозволяє побудувати гнучку та реактивну систему управління конкурентоспроможністю підприємства через формування та розвиток його стійких конкурентних переваг в довгостроковій перспективі.

Стратегічне управління – це управлінський процес (з позицій процесного підходу), управлінські дії стосовно досягнення цілей (з позицій цільового підходу), концепція управління (з позицій інтегрального), спрямовані на досягнення поставлених цілей організації, які деталізують мету діяльності кожного підприємства – забезпечення його життєздатності та стійкості на ринку, тобто високого рівня конкурентоспроможності [4]. Стратегічне управління передбачає розробку та реалізацію стратегії розвитку підприємства на тривалу перспективу, що дозволяє господарюючим суб'єктам швидко адаптуватись та реагувати на зміни внутрішнього та зовнішнього середовища.

Стратегічне забезпечення конкурентоспроможності реалізується через систему взаємопов'язаних стратегій функціонування та розвитку підприємства, що формують так званий «стратегічний набір» і визначають позицію підприємства в зовнішньому середовищі господарювання.

Стратегічний набір підприємств за сучасних умов господарювання має бути конкурентоспроможним, тобто відповідати поставленим обов'язковим вимогам – адаптивності, надійності, гнучкості, динамічності та цілеспрямованості. Разом з тим, стратегіям, що входять до його складу, необхідно бути науково обґрунтованими, взаємоузгодженими та взаємодоповнюючими, комплексними, адаптивними, гнучкими, адекватними та прийнятними, тобто здатними забезпечити успішну реалізацію конкурентних переваг і гарантувати підприємствам стійкий розвиток у мінливому та непередбачуваному середовищі. Саме тому для гарантування успішної діяльності підприємства необхідно сформувати конкурентоспроможний стратегічний набір взаємоузгоджених стратегій підприємства, адаптований до зовнішніх і внутрішніх умов його функціонування та спрямований на досягнення високого рівня конкурентоспроможності підприємства як генеральної цілі останнього, із досягненням високого конкурентного статусу на засадах сталого розвитку [4].

Стратегічні напрямки формування конкурентних переваг підприємств вимагають врахування сучасних змін, тенденцій і перспектив розвитку світової економіки, що характеризується стрімким розвитком науково-технічного прогресу та нових знань, посиленням ролі інформаційних ресурсів, зростанням значення людського та інтелектуального капіталу. Вміле оперування інформаційними ресурсами в поєднанні з оптимальною стратегією розвитку, що ґрунтується на ефективному використанні інноваційних, інтелектуальних та людських ресурсів підприємства, дозволяють підприємствам забезпечити високий рівень конкурентоспроможності за сучасних умов швидкозмінюваного середовища господарювання.

Здатність підприємства мобілізувати та використовувати свої нематеріальні активи стала більш значимим фактором в порівнянні з традиційними. Важливими джерелами формування стійких конкурентних переваг підприємства є людський та інтелектуальний капітал. Людський капітал підприємства є однією з ведучих та основних конкурентних переваг сучасного підприємства, які мають за мету стабільний розвиток і закріплення позицій на ринку за рахунок підвищення своєї конкурентоспроможності, тому що його ефективне використання посилює інші конкурентні переваги і сприяє формуванню нових [5].

За сучасних умов масштабної інформатизації суспільства ключовими факторами конкурентоспроможності стають можливості та здатності господарюючих суб'єктів використовувати інтелектуально-інформаційні ресурси, вміле комбінування та використання яких створює передумови для продукування та поширення нових знань, втілення їх результатів в інноваційні рішення, що дозволяє сформувати підприємствам довгострокові конкурентні переваги на якісній основі. Інноваційний чинник є джерелом економічного зростання та рушійною силою якісних перетворень, передумовою забезпечення та підвищення конкурентоспроможності на всіх рівнях господарювання.

Важливим напрямком формування конкурентних переваг за сучасних умов стає розробка підприємством ефективної стратегії розвитку, яка ґрунтуватиметься на результатах інтелектуальної діяльності та виявлятиметься в продукуванні унікальних видів продукції та впровадженні у виробничий процес унікальних видів техніки та технологій, базуватиметься на унікальному позиціонуванні підприємства та орієнтації на унікальні види діяльності тощо.

Основним напрямком підвищення ефективності господарювання промислового підприємства в умовах жорсткої конкуренції є застосування нової техніки та технологій, що обумовлено насамперед технічними характеристиками нововведень, які передбачають підвищену продуктивність виробництва, зниження трудомісткості виготовлення продукції, маловідходне або безвідходне виробництво, поліпшення якості продукції [7].

Варто зауважити, що за сучасних умов ефективною для підвищення конкурентоспроможності може стати інноваційна стратегія «нарощування», яка ґрунтується на розвитку інноваційного потенціалу підприємства, що передбачає розробку та впровадження радикальних (базових) інновацій. З метою захоплення лідерства на ринку та стабільного економічного зростання може використовуватись інноваційна стратегія випереджального розвитку [2].

Сучасна економіка характеризується постійним посиленням конкуренції в більшості галузей. Це актуалізує такий креативний підхід до переорієнтації бізнесу, як стратегія «блакитного океану». Реінжиніринг бізнес-процесів, як важлива складова сучасного менеджменту якості, представляє собою тактичну реалізацію вказаної стратегії. Стратегія «блакитного океану» і реінжиніринг бізнес-процесів разом складають філософську основу недосяжності для конкурентів досить тривалий проміжок часу. Перед початком процесу сертифікації менеджменту якості, власникам та топ-менеджменту бізнесу слід проаналізувати: які є можливості для переходу в «блакитний океан» і, відповідно, для реінжинірингу бізнес-процесів [3].

Висновки

За умов підвищення нестабільності та посилення конкуренції важливим завданням для вітчизняних промислових підприємств є підвищення їх конкурентоспроможності на національному та міжнародному ринках в стратегічному контексті. Ключовим фактором успіху на ринку є розробка та впровадження ефективного механізму стратегічного управління конкурентоспроможністю промислових підприємств, дієвим інструментом якого має стати стратегічний набір, спрямований на довгостроковий успіх і розвиток підприємства на якісній основі.

Пріоритетним стратегічним напрямком формування конкурентних переваг мають стати унікальність конкурентних переваг у взаємозв'язку з оптимальною стратегією їх розвитку, що

забезпечить господарюючому суб'єкту стійку конкурентоспроможність на ринку та можливості для економічного зростання в довгостроковій перспективі.

Враховуючи тенденції та перспективи розвитку у світовій економічній системі при формуванні конкурентних переваг вітчизняних промислових підприємств необхідно враховувати такі принципи:

1. Високий рівень динамічності зовнішнього середовища господарювання вимагає від підприємств розробки та впровадження ефективної системи стратегічного управління, що дозволяє забезпечити життєздатність та стійкість на ринку, дозволяє досягнути високого рівня конкурентоспроможності підприємства за швидкозмінюваних умов господарювання.

2. На мінливих ринках успіх матимуть тільки стратегічно орієнтовані підприємства, що забезпечує їм стійку ринкову позицію, високу чутливість до змін і здатність швидко адаптуватись до нових вимог.

3. Сформований та ефективно реалізований стратегічний набір підприємства може стати дієвим інструментом в конкурентній боротьбі на агресивних ринках.

4. Успіх на ринку в довгостроковій перспективі можуть забезпечити конкурентні переваги високого рангу, що ґрунтуються на результатах інтелектуальної та інноваційної діяльності підприємства з вмілим використанням інформаційних ресурсів та людського капіталу господарюючих суб'єктів.

5. Інновації та нові знання є джерелом якісних перетворень, що забезпечують основу стійкого економічного зростання на довгострокову перспективу.

6. Стратегія «блакитного океану» та реінжиніринг бізнес-процесів можуть забезпечити основу недосяжності для конкурентів на досить тривалий проміжок часу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Причепя І. В. Проблеми формування конкурентних переваг підприємства / І. В. Причепя, К. О. Стелюк // Економічний простір : Збірник наукових праць. – 2013. – №80. – С. 248–256.

2. Причепя І. В. Інноваційні пріоритети формування стратегічних конкурентних переваг підприємства [Електронний ресурс] / І. В. Причепя // Ефективна економіка. – 2014. – №3. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2868>.

3. Несен Л. М. Реалізація стратегії блакитного океану через реінжиніринг бізнес-процесів: практичний аспект / Л. М. Несен // Поведінкові засади розвитку підприємств в контексті менеджменту: генезис і перспективи : матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції. – Вінниця : ФОП Рогальська І. О., 2014. – С. 65-70.

4. Голік В. В. Формування системи стратегічного забезпечення управління конкурентоспроможністю підприємств [Електронний ресурс] / В. В. Голік // Ефективна економіка. – 2013. – № 11. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2466>.

5. Кавецький В. В. Конкурентоспроможність промислового підприємства у світлі людського капіталу / В. В. Кавецький // Вісник Донецького університету. Економіка і право. – 2007. – № 1. – С. 215–226.

6. Інтеграція економічних та технічних процесів: сучасний стан і перспективи розвитку : колективна монографія / за заг. ред. Савчук Л. М. — Х. : Вид-во «Діса плюс», 2015. – 480 с. – IS B N 978-617-7064-86-1.

7. Адлер О. О. Особливості методики визначення економічної ефективності впровадження інноваційного обладнання на підприємствах гірничодобувної галузі [Текст] / О. О. Адлер, Н. М. Тарасюк // Економіка, освіта, наука : інтеграція та синергія : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Братислава, 18–21 січня 2016 р. – Київ : Вид-во «Центр навчальної літератури», 2016. – Т. 1. – С. 7–8.

Причепя Ірина Валеріївна – к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки підприємства і виробничого менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, Iryna_Prychepa@mail.ru.

Prychepa Iryna V. – Cand. Sc. (Econ.), Assistant Professor, Assistant Professor of the Chair of Economics Enterprise and Production Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.